

EUROPESE COMMISSIE

Brussel, 14.12.2011
SEC(2011) 1563 definitief

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

SAMENVATTING VAN DE EFFECTBEOORDELING

bij

**Voorstel voor een VERORDENING VAN DE RAAD tot vaststelling van het programma
Europa voor de burger voor de periode 2014-2020**

{COM(2011) 884 definitief}
{SEC(2011) 1562 definitief}

1. SAMENVATTING

1.1. Omschrijving van het probleem

Het is van groot belang de betrokkenheid van de burgers bij de Europese Unie en bij dat waar zij voor staat, aan te moedigen en gemakkelijker te maken. Dit houdt in dat ze zowel meer bij actuele kwesties moeten worden betrokken als meer kennis moeten verwerven over de geschiedenis van de Unie en haar ontstaan in de nasleep van twee gruwelijke wereldoorlogen. In vorige programma's voor burgers zijn deze uitdagingen met succes aangegaan, maar er is een wezenlijke behoefte om hieraan op het niveau van de Unie te blijven werken.

Het probleem dat met het programma wordt aangepakt, is het gebrek aan capaciteit van burgerorganisaties – organisaties die het algemeen belang dienen, diverse soorten ngo's, organisaties van belanghebbenden, diverse groepen intermediairs – om op lokaal, regionaal en nationaal niveau discussies in gang te zetten of te beïnvloeden over onderwerpen die verband houden met de Unie en die naar een pan-Europees perspectief kunnen worden vertaald. Zolang dit voortduurt, worden de burgers niet aangemoedigd hun verbondenheid en betrokkenheid met de democratische beginselen naar een Europees niveau te tillen. Meer inzicht in de EU, bekendheid met de historische grondslagen en waarden waarop de Unie is gebouwd en kennis van de effecten van het EU-beleid op het dagelijks leven zullen burgers in staat stellen ten volle profijt te trekken van het Europees burgerschap en zich in de opdracht van de EU te herkennen.

Het is de bedoeling om door middel van intermediairs grote groepen burgers te bereiken die normaal gesproken niet proberen invloed op EU-aangelegenheden uit te oefenen of eraan deel te nemen, en om ervoor te zorgen dat eerste stappen worden gezet naar betrokkenheid bij onderwerpen die met de EU te maken hebben en die over nationale grenzen reiken of een Europese dimensie hebben. Een horizontale benadering is noodzakelijk, waarbij het doel niet is specifieke dialogen of raadplegingsprocessen op EU-niveau te vervangen, maar wel burgers op lokaal niveau aan te zetten tot discussie over concrete onderwerpen van Europees belang.

Het huidige programma Europa voor de burger 2007-2013 is een belangrijk instrument dat een kader biedt voor grotere betrokkenheid van burgers bij EU-aangelegenheden. Er zijn echter vervolgmaatregelen nodig om burgerparticipatie in EU-aangelegenheden aan te moedigen en om van het programma een ware katalysator te maken voor Europese burgerorganisaties die meer betrokken willen raken bij zulke aangelegenheden.

De ambitieuze uitdaging die het nieuwe programma Europa voor de burger wil aangaan, is driedelig:

- 1) de capaciteit van het maatschappelijk middenveld om deel te nemen aan de EU-beleidsvorming ontwikkelen;
- 2) ondersteunende structuren ontwikkelen om de uitkomsten van dergelijke discussies door te sluizen naar beleidmakers op de relevante niveaus; en
- 3) burgers mogelijkheden bieden om deel te nemen aan debatten en discussies over onderwerpen die verband houden met de EU, ook vanuit historisch oogpunt.

Het programma heeft tot doel te voorzien in de behoefte aan een fundamenteel debat op lokaal, regionaal en nationaal niveau over onderwerpen die verband houden met de Unie en die naar een pan-Europees perspectief kunnen worden vertaald. Het wil de grote groep burgers bereiken die normaal gesproken niet proberen invloed uit te oefenen op EU-aangelegenheden of eraan deel te nemen. Dit moet zijn beslag krijgen via een breed scala aan organisaties, zodat een eerste stap kan worden gezet op weg naar betrokkenheid, ongeacht het (met de Unie verband houdende) onderwerp of de vorm, als het maar transnationaal is of een Europese dimensie heeft. Met de horizontale benadering wordt niet beoogd andere initiatieven te vervangen of raadplegingen op EU-niveau te dupliceren, maar wel burgers op lokaal niveau aan te zetten over concrete kwesties van Europees belang te discussiëren en een nauwere betrokkenheid bij EU-aangelegenheden te ontwikkelen.

Het programma borduurt voort op een analyse van de sterke en de zwakke punten van het huidige programma Europa voor de burger (2007-2013), ten aanzien van opzet van het toekomstige programma, streefdoelen, bereik en zichtbaarheid in maatschappelijk en geografisch opzicht, effectbeoordeling en valorisatie- en verspreidingsmechanismen.

1.1.1. Financieel kader

Het voorgestelde financiële kader werd op 29 juni vastgesteld, toen de Europese Commissie haar meerjarige financiële kader (MFK) voor de periode 2014-2020 indiende. Het goedgekeurde indicatieve budget voor het toekomstige programma Europa voor de burger bedroeg 203 miljoen euro, met een geschatte jaarlijkse verdeling van 29 miljoen euro per jaar.

1.2. Subsidiariteit

Overeenkomstig artikel 11 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) is het de taak van de instellingen van de EU om burgers de mogelijkheid te bieden hun mening over alle onderdelen van het optreden van de Unie kenbaar te maken en daarover in het openbaar in discussie te treden. In hetzelfde artikel wordt gewezen op de verplichting van de instellingen om een open, transparante en regelmatige dialoog met representatieve organisaties en met het maatschappelijk middenveld te voeren, en op de verplichting van de Commissie om op ruime schaal overleg te plegen met de betrokken partijen. Daarnaast beschrijft artikel 20 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) de rechten die voortvloeien uit het burgerschap van de Unie. Een beter begrip van de Unie is een belangrijke voorwaarde, willen burgers deze rechten ten volle kunnen genieten.

Er moet in passende middelen worden voorzien om deze Verdragsbepalingen te verwezenlijken. Het programma Europa voor de burger is een van deze middelen, net als Verordening EU) nr. 211/2011 van het Europees Parlement en van de Raad over het burgerinitiatief.

In de Verdragen wordt de EU opgeroepen burgers de mogelijkheid te bieden “hun mening over alle onderdelen van het optreden van de Unie kenbaar te maken” en een “open, transparante en regelmatige dialoog met representatieve organisaties en met het maatschappelijk middenveld” te voeren. Terwijl dankzij een breed scala aan programma’s en EU-praktijken dialogen in sectorale beleidsgebieden kunnen worden gevoerd, biedt het programma Europa voor de burger deze gelegenheid op horizontaal niveau. Op die manier wordt het subsidiariteitsbeginsel nageleefd. Deze taken kunnen niet op het niveau van de lidstaten, maar alleen door de EU worden vervuld.

Het programma neemt ook het evenredigheidsbeginsel in acht. In tegenstelling tot een aanbeveling is een programma een flexibel instrument, dat voor alle actoren onder gelijke voorwaarden openstaat, capaciteit opbouwt en inspeelt op een veranderende politieke situatie.

1.3. Doelstellingen van het initiatief

De algemene doelstelling van een toekomstig programma is “het gedenken te versterken en de capaciteit voor burgerparticipatie op het niveau van de Unie te vergroten”. Het voorziet in de behoefte aan een fundamenteel debat op lokaal, regionaal en nationaal niveau over onderwerpen die verband houden met de Unie en die naar een pan-Europees perspectief kunnen worden vertaald, en de hiermee verband houdende behoefte aan ondersteunende structuren om de uitkomsten van dergelijke discussies door te sluisen naar beleidsmakers op de relevante niveaus. In dat opzicht levert het programma een bijdrage door de burgerorganisaties beter in staat te stellen om hun leden en een breder publiek bij het democratisch bestel van de EU te betrekken. De specifieke doelstellingen omvatten:

- 1) het stimuleren van debat, reflectie en samenwerking op het gebied van gedenken en integratie en geschiedenis van de EU;
- 2) het ontwikkelen van het inzicht en het vermogen van de burgers om deel te nemen aan de beleidsvorming van de EU het scheppen van mogelijkheden om op EU-niveau solidariteit en sociale betrokkenheid te betonen en vrijwilligersactiviteiten te ontplooiën.

1.3.1. Operationele doelstellingen

Nadat de voor het nieuwe programma voorgestelde specifieke doelstellingen zijn afgebakend, zullen er nieuwe operationele doelstellingen worden vastgesteld. Deze zullen de Commissie beter in staat stellen om robuustere indicatoren vast te stellen en zo de geboekte vooruitgang en de effecten objectief en nauwkeuriger te bepalen.

- 3) Ondersteunen van organisaties ter stimulering van debat en activiteiten op het gebied van gedenken en Europese waarden en geschiedenis.
- 4) Ondersteunen van organisaties van algemeen Europees belang, van transnationale partnerschappen en van netwerken om interacties van burgers inzake EU-aangelegenheden te bevorderen.
- 5) Horizontale dimensie: analyse, verspreiding en valorisatie van projectresultaten aan de hand van interne en externe activiteiten.

1.4. Beleidsopties

- 4) Na de eerste bijeenkomst van belanghebbenden op 22 juni 2010 en in de periode voorafgaand aan het effectbeoordelingsverslag, is een aantal reacties op het in punt I omschreven probleem geanalyseerd. Daaruit kwamen drie basisbeleidsopties en bijbehorende nevenopties naar voren die nader werden overwogen:
  - 1) voortzetting van het programma Europa voor de burger in zijn huidige vorm;
  - 2) voortzetting van het programma Europa voor de burger in een gewijzigde, vernieuwde vorm. Vier nevenopties zijn overwogen:

- gemengde benadering;
  - alleen steun voor grotere subsidies;
  - ruimere geografische dekking;
  - raadplegingsinstrument;
- 3) decentralisatie van het programma Europa voor de burger; na beëindiging van het huidige programma op 31 december 2013 zou er geen programma voor de gehele EU komen. Vier alternatieve, gedecentraliseerde benaderingen zijn overwogen:
- een op de lidstaten gebaseerde benadering;
  - enkel een communicatieve benadering;
  - een sectorale benadering;
  - samenvoeging met een ander programma.

1.5. Vergelijking van opties

De drie opties en hun bijbehorende nevenopties zijn aan een vergelijkende beoordeling onderworpen, met de volgende resultaten:

1.5.1. Voortzetting van het programma in zijn huidige vorm

Deze optie wordt waarschijnlijk als onvoldoende aangemerkt, gezien het voornemen van de Commissie om burgers centraal te stellen in het Europese proces, de nieuwe democratische beginselen die door het Verdrag van Lissabon zijn ingevoerd en de kritiek omtrent de te beperkte middelen van het huidige programma. Met een voortzetting van het programma – zonder structurele veranderingen en bijgevolg met meer doelmatigheid, doeltreffendheid en duurzaamheid – zal er geen verandering komen in de huidige situatie, waarbij niet aan de vraag wordt voldaan en synergieën niet tot stand komen.

1.5.2. Een vernieuwd programma

Optie 2 behelst een gewijzigd programma. Dat zou kunnen worden uitgevoerd door middel van een doelmatiger programmastructuur en een betere benutting van de resultaten. Deze nieuwe structuur zou dan bestaan uit twee onderdelen – “gedenken en Europees burgerschap” en “democratische betrokkenheid en burgerparticipatie” – waardoor synergieën binnen de brede variëteit aan deelnemende organisaties beter worden benut en aanvragers meer flexibiliteit wordt gegund bij het ontwikkelen van hun project- of initiatiefvoorstellen (waarbij de 4-actie-benadering van het huidige programma wordt losgelaten). Met een nieuw, horizontaal onderdeel – “valorisatie” – kan worden voorzien in de algemene behoefte om resultaten te optimaliseren. Vier nevenopties zijn overwogen:

In nevenoptie 1 – “gemengde benadering” – wordt algehele prioriteit gegeven aan outputs door:

- 1) stedenbanden in de strikte zin tot een minimum te beperken en stedenbandenprojecten om te zetten in multipartnerprojecten die een duidelijke thematische opzet hebben, het beleid in zekere mate kunnen beïnvloeden en duurzamer zijn;
- 2) innovatieve burgerprojecten en steunmaatregelen in het algemene multipartnerprojectonderdeel van het programma te integreren;
- 3) een goede balans te vinden tussen aantal en hoogte van de exploitatiesubsidies die aan denktanks en EU-organisaties uit het maatschappelijk middenveld worden verleend;
- 4) de strategie in toenemende mate te richten op projecten uit het maatschappelijk middenveld door grotere en langdurigere projecten te selecteren die een concrete bijdrage leveren en concrete ideeën in het besluitvormingsproces inbrengen;
- 5) de beschikbare middelen voor gedenkprojecten te verhogen (en de reikwijdte van acties op dit gebied te verruimen) en mogelijkheden te bieden voor projecten op het gebied van EU-waarden en de geschiedenis van de integratie van de EU;
- 6) acties te ontwikkelen met het oog op zichtbaarheid en valorisatie als horizontaal programmaonderdeel.

Nevenoptie 2 – “alleen steun voor grotere subsidies” (300 000 – 500 000 euro per project) – biedt schaalvoordelen en een kans op meer gestructureerde werkprogramma’s, maar heeft een groot nadeel: er zijn maar weinig organisaties die de technische en organisatorische capaciteit hebben om grootschalige projecten uit te voeren.

Bij nevenoptie 3 – “ruimere geografische dekking” – wordt de discussie naar universele waarden en mensenrechten uitgebreid en kunnen ook buurlanden deelnemen. Deze nevenoptie heeft twee nadelen: er is een veel groter budget voor nodig en het onderwerp ‘universele waarden en mensenrechten’ kan de discussie zo breed maken dat het onmogelijk kan worden om specifieke doelstellingen te definiëren.

Bij nevenoptie 4 – “raadplegingsinstrument” – kan het programma worden gebruikt als proeftuin voor belangrijk EU-beleid en/of grote uitdagingen en kunnen bijvoorbeeld burgerpanels waarin bepaalde kwesties worden besproken, worden opgezet en gefinancierd. Op deze manier kunnen de EU-instellingen een beter inzicht krijgen in de kwesties die aan de orde zijn en leren hoe zij de burgers hun intenties efficiënter kenbaar kunnen maken. Er zou ook een concreet verband tussen het programma en de beleidsvorming tot stand worden gebracht. Nadeel: er is een veel groter budget voor nodig ofwel moeten de middelen uit andere vormen van deelname worden gehaald.

1.5.3. Optie 3: decentralisatie van het programma

Vergeleken met de opties 1 en 2, wordt met optie 3 (“decentralisatie van het programma”) het minst tegemoet gekomen aan de in punt 1 genoemde behoeften. Diverse nevenopties zijn geanalyseerd maar afgewezen.

In nevenoptie 1 (“op lidstaten gebaseerde benadering”) wordt het aan de lidstaten overgelaten om politieke participatie en betrokkenheid van burgers rond gemeenschappelijke EU-waarden te ontwikkelen. Dit zou een volledige decentralisatie en een vereenvoudiging van de EU-administratie betekenen. Het biedt ook de kans het EU-debat volledig af te stemmen op nationale bekommernissen en standpunten. Maar er bestaat dan ook een reëel gevaar dat alleen kwesties van louter nationaal belang aan bod komen. Er zou voor de EU-instellingen geen beleidsinbreng zijn van koepelorganisaties en denktanks die de hele EU bestrijken. Noch zou het mogelijk zijn discussies in de hele EU te stimuleren.

Nevenoptie 2 (“alleen een communicatieve benadering”) houdt in dat de algemene doelstelling beperkt blijft tot communicatie; er wordt informatie gegeven over de EU-taken en het EU-beleid en het participatieaspect wordt aan lokale initiatieven overgelaten. Deze benadering heeft weinig gevolgen voor de EU-begroting. Wel dreigt er een “nationalisatie” van de beleidsaspecten en wordt niet voorzien in de behoefte aan een meer participerende benadering met een inbreng van onderop om beter op de behoeften van de burgers in te spelen.

Nevenoptie 3 (“sectorale benadering”) houdt in dat de doelstellingen op het gebied van informatie en raadpleging ook in de toekomst zouden worden bereikt door middel van sectorale dialogen: afzonderlijke DG’s raadplegen hun respectieve belanghebbenden. Het debat is dan gericht op sectorale kwesties binnen de verschillende beleidsgebieden. Doordat een horizontaal instrument ontbreekt, wordt in deze optie de beleidsmatige inbreng van koepelorganisaties en denktanks die de hele EU bestrijken, ingeperkt. Er is weinig ruimte voor de ondersteuning van capaciteitsopbouw ten behoeve van burgerparticipatie en helemaal geen ruimte voor ondersteuning van een in de gehele EU gevoerd debat over ijkpunten in de Europese geschiedenis.

Er zij opgemerkt dat het programma Europa voor de burger een horizontaal instrument is dat niet bedoeld is om de bestaande vormen van dialoog en raadpleging te vervangen, maar wel om ze aan te vullen.

Wat nevenoptie 4 (“samenvoeging met ander programma”) betreft: een samenvoeging met het toekomstige programma van DG Justitie betreffende justitie en burgerschap is na grondig onderzoek door beide DG’s afgewezen, omdat er gezien de verschillende doelstellingen en doelgroepen geen aanwijzingen zijn voor synergie.

Hoewel een decentralisatie van het programma niet automatisch is afgewezen, moet worden benadrukt dat hiervoor een prijs zou moeten worden betaald – en dat het in tegenspraak zou zijn met het besluit van de Commissie over het MFK 2014-2020 – aangezien diverse sectoren zich er krachtig tegen zouden verzetten, maar er ook een leemte zou ontstaan bij de bevordering van burgerparticipatie en participierend burgerschap op Europees niveau. Het zou betekenen dat er een belangrijk instrument voor de bevordering van burgerparticipatie verloren gaat, zonder dat een soortgelijk, bestaand horizontaal instrument aan deze behoefte kan voldoen. Diverse andere instrumenten zijn gericht op de totstandbrenging van een dialoog tussen EU-instellingen en de burgers, echter wel binnen de grenzen van hun respectief sectoraal beleid.

De conclusie luidt dat optie 2 (“vernieuwd programma”), nevenoptie 1 (“gemengde benadering”) de voorkeur verdient.

1.6. Effectbeoordeling

1.6.1. Kosten van het programma

Op 29 juni 2011 diende de Europese Commissie haar meerjarige financiële kader (MFK) voor de periode 2014-2020 in¹. Het voor het toekomstige programma Europa voor de burger goedgekeurde budget beliep 203 miljoen euro, met een raming van 29 miljoen euro per jaar. Dat betekent iets minder dan voor het huidige programma (215 miljoen euro). In deze bedragen zijn toekomstige indexeringscorrecties niet meegerekend.

1.6.2. Uitgavengerelateerde outputs

De programmaoutputs omvatten projectsubsidies (ongeveer 600 per jaar, ter waarde van naar schatting 15 miljoen euro per jaar), exploitatiesubsidies (ongeveer 90 per jaar, ter waarde van naar schatting 10 miljoen euro per jaar) en dienstencontracten (ongeveer 5 per jaar, ter waarde van naar schatting 1 miljoen euro per jaar). De voornaamste reden om een ‘gelijke’ verdeling van outputs over de programmaperiode (2014-2020) voor te stellen, is het feit dat het programma Europa voor de burger een volwassen programma is, waarbij niet met bekende of verwachte ‘pieken’ rekening hoeft te worden gehouden. De noodzaak om de burgers bij EU-aangelegenheden te betrekken, blijft bestaan.

Het geschatte bedrag van 29 miljoen euro per jaar dekt ook de administratieve kosten (circa 3 miljoen euro per jaar) voor een uitvoerend agentschap dat het programma zal beheren.

1.6.3. Effect op het personeel

Op basis van de ervaringen met het huidige programma Europa voor de burger wordt geschat dat het nieuwe instrument:

- 9 ambtenaren of tijdelijke personeelsleden, en
- 1 gedetacheerde nationaal deskundige nodig heeft.

In totaal zouden voor het beheer van de acties 10 personen worden aangesteld.

1.6.4. Vereenvoudiging en vermindering van de administratieve belasting

Vereenvoudiging is reeds in het huidige programma van cruciaal belang en zal in het nieuwe programma verder worden ontwikkeld. Het inschakelen van een uitvoerend agentschap dat zorg draagt voor de gehele programmacyclus maakt aanzienlijke besparingen op het gebied van administratieve en personele middelen mogelijk. Daarnaast leidt het gebruik van forfaitaire bedragen, vaste tarieven en eenheidskosten, elektronische aanvragen en een efficiënte controles ter plaatse door bezoeken aan organisaties in dezelfde regio te bundelen, tot een verdere vermindering van de administratieve belasting en levert dit tevens aanzienlijke kostenbesparingen op. Uit de tussentijdse evaluatie van ECORYS blijkt (blz. 39) dat “uit vraaggesprekken met begunstigden en belanghebbenden valt af te leiden dat het uitvoerend

---

¹ COM(2011) 500 I Een begroting voor Europa 2020 - Deel I - Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's; COM(2011) 500 II Een begroting voor Europa 2020 - Deel II - Beleidsfiches - Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's.

agentschap de programma's efficiënt beheert en er sprake is van een aanzienlijke procedurele vooruitgang op het gebied van financiën, subsidiabiliteitscriteria, harmonisatie van processen en de ontwikkeling van e-aanvraagformulieren". In de evaluatie worden ook de synergie-effecten met andere programma's onder het beheer van het uitvoerend agentschap benadrukt.

1.7. Toezicht

De algemene doelstelling "het gedenken te versterken en de capaciteit voor burgerparticipatie op het niveau van de Unie te vergroten" zal worden getoetst aan het aantal en de kwaliteit van initiatieven die door burgerorganisaties worden bevorderd en tot doel hebben om: 1) de EU-beleidsvorming te beïnvloeden, 2) de maatschappelijke cohesie te versterken, en 3) het inzicht in de rol van de EU te verbeteren. Het doel op de lange termijn is het maatschappelijk middenveld beter in staat te stellen om het Europese project te beïnvloeden. Mijlpalen zouden bijdragen zijn aan de Europese Jaren in de vorm van een intellectuele inbreng of van activiteiten waarmee de Jaren met lokale en regionale realiteiten worden verbonden, en bijdragen aan politieke platforms in de aanloop naar de Europese verkiezingen (2014-2019). Er moet een uitgangssituatie worden vastgesteld, aangezien de algemene doelstelling nieuw is voor het programma.

Er zijn twee specifieke doelstellingen: 1) "het stimuleren van debat, reflectie en samenwerking op het gebied van gedenken en integratie en geschiedenis van de EU" en 2) "het ontwikkelen van het inzicht en het vermogen van de burgers om deel te nemen aan de beleidsvorming van de EU en het scheppen van mogelijkheden om op EU-niveau solidariteit en maatschappelijke betrokkenheid te betonen en vrijwilligersactiviteiten te ontplooiën". De eerste doelstelling wordt getoetst aan het aantal projecten, de kwaliteit van de resultaten, en het percentage nieuwe begunstigen. De tweede doelstelling wordt getoetst aan het aantal rechtstreeks betrokken deelnemers, het aantal deelnemende organisaties en het aantal transnationale partnerschappen en netwerken, de geografische dekking van de activiteiten en het percentage nieuwe begunstigen. Voor het nieuwe programma moeten voor een aantal van deze resultaatindicatoren nieuwe uitgangswaarden worden vastgesteld

Het eerste verslag wordt drie jaar na de aanvang van het programma opgesteld (uiterlijk 31 december 2016). Het doel van dit verslag is een eerste beoordeling van de tussentijds verkregen resultaten, zodat veranderingen of aanpassingen die nodig worden geacht voor de tweede helft van het programma kunnen worden aangebracht (uiterlijk 31 december 2017).

Het verslag achteraf over de effecten van de actie in kwestie wordt aan het eind van het zevenjarige programma (1 juli 2023) opgesteld. Het doel van het programma is om de resultaten van de steunende mechanismen in het licht van de programmadoelstellingen vergelijkend te beoordelen.

Er worden evaluatiemaatregelen uitgevoerd door middel van externe en interne studies en enquêtes, dienstreizen en bijeenkomsten. De kosten die verband houden met deze maatregelen zijn standaarduitgaven in het kader van een EU-programma en worden gedekt door het administratieve budget van het toekomstige programma.